

Донецький національний університет імені Василя Стуса

НАВЧАЛЬНО НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПСИХОЛОГІЇ

КАФЕДРА КРИЗОВОЇ ТА КЛІНІЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

СИЛАБУС

з навчальної дисципліни «Психологічна допомога в подоланні наслідків кризи і втрати»

Кількість кредитів ЄКТС	5 кредитів ЄКТС
Період викладання	2 семестр
Рівень вищої освіти	Другий
Спеціальність	053 «Психологія»
Освітня програма	Реабілітаційна психологія в надзвичайних ситуаціях
Викладач	Шель Н.В.
Профайл викладача(ів) курсу	https://scholar.google.com.ua/citations?user=9J8inmUAAAAJ&hl=ru
Доступ до матеріалів курсу	https://teams.microsoft.com/v2/
Контактна інформація	n.shel@donnu.edu.ua

Анотація

«Психологічна допомога при кризі та втраті» є дисципліною професійної та практичної підготовки для здобувачів вищої освіти ступеня вищої освіти «Магістр», яка спрямована на формування знань здобувачів про психологічну кризу та про психофізичні стани особи, яка постраждала внаслідок сильних стресів, екстремальних подій, травматичних ситуацій,

гострих конфліктів, раптових змін тощо, які виникають у її житті та сформувати вміння в наданні психологічної допомоги людям для подолання самої кризи, можуть допомогти переосмислити, змінити на краще — усе своє життя в цілому

Метою вивчення навчальної дисципліни є: оволодіння знаннями студентів з психологічної допомоги при переживанні кризи та втрати в умовах воєнного стану.

Завданням вивчення вибіркової дисципліни є:

1. розкрити зміст основних понять курсу;
2. сформувати в здобувачів цілісну систему знань про психологічну кризу та втрату;
3. надати знання щодо принципів, організації та специфіки надання психологічної допомоги та її форм (перша психологічна допомога, перша допсихологічна допомога, кризова інтервенція, кризова психотерапія, психологічна кризова реабілітація);
4. сформувати навички використання різних технік, прийомів надання психологічної допомоги;
5. Вивчення навчальної дисципліни передбачає формування та розвиток у здобувачів вищої освіти наступних компетентностей та програмних результатів навчання.

Загальні компетентності (ЗК)

ЗК1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК4. Уміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

ЗК6. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).

ЗК9. Здатність мотивувати людей та рухатися до спільної мети.

ЗК11. Здатність встановлювати, підтримувати ділові та міжособистісні комунікації у галузі психології та інших сферах життя.

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності (СК)

СК1. Здатність здійснювати теоретичний, методологічний та емпіричний аналіз актуальних проблем психологічної науки та/або практики.

СК4. Здатність здійснювати практичну діяльність (тренінгову, психотерапевтичну, консультаційну, психодіагностичну та іншу залежно від спеціалізації) з використанням науково верифікованих методів та технік.

СК5. Здатність організувати та реалізувати просвітницьку та освітню діяльність для різних категорій населення у сфері психології.

СК6. Здатність ефективно взаємодіяти з колегами в моно- та мультидисциплінарних командах.

СК7. Здатність приймати фахові рішення у складних і непередбачуваних умовах, адаптуватися до нових ситуацій професійної діяльності.

СК8. Здатність оцінювати межі власної фахової компетентності та підвищувати професійну кваліфікацію.

СК9. Здатність дотримуватися у фаховій діяльності норм професійної етики та керуватися загальнолюдськими цінностями.

СК11. Здатність розробляти та впроваджувати інноваційні методи психологічної допомоги клієнтам у складних життєвих ситуаціях.

СК12. Здатність надавати оперативну психологічну допомогу та використовувати методи психологічного захисту людини в кризових ситуаціях.

СК13. Здатність розробляти та застосовувати превентивні та корекційні програми збереження психологічного здоров'я людини. СК14. Здатність активізувати психосоматичні ресурси особистості для її ефективного функціонування в кризових ситуаціях.

Програмні результати навчання:

ПР5. Розробляти програми психологічних інтервенцій (тренінг, психотерапія, консультування тощо), провадити їх в індивідуальній та груповій роботі, оцінювати якість.

ПР6. Розробляти просвітницькі матеріали та освітні програми, впроваджувати їх, отримувати зворотній зв'язок, оцінювати якість.

ПР9. Вирішувати етичні дилеми з опорою на норми закону, етичні принципи та загальнолюдські цінності.

ПР13. Здійснювати адаптацію та модифікацію існуючих наукових підходів і методів до конкретних ситуацій професійної діяльності.

ПР14. Диференціювати типи екстремальних ситуацій і форми поведінки людей в цих ситуаціях, прогнозувати можливі наслідки впливу певних екстремальних чинників на людину.

ПР15. Вміти надавати кваліфіковану психологічну допомогу особистості у кризовому стані для активізації ресурсів її життєстійкості.

Організація та оцінювання навчання визначена «Порядком оцінювання знань здобувачів вищої освіти у Донецькому національному університеті імені Василя Стуса» та «Положенням про організацію освітньої діяльності у Донецькому національному університеті імені Василя Стуса».

Форми поточного і підсумкового контролю – розв’язання тестів, кейсів, прикладні завдання, моделювання ситуацій – спрямовані на засвоєння технік та прийомів надання психологічної допомоги особам, що переживають кризу та втрату.

За результатами роботи протягом семестру здобувачеві надається можливість отримати 100 балів сумарно за всі види навчальної діяльності.

Організація навчання за дисципліною відбувається в наступних форматах: 1) аудиторні заняття (лекції); 2) самостійна робота здобувача під керівництвом викладача. Аудиторні заняття реалізуються відповідно до наступного календарного плану викладання дисципліни, конкретні дати відповідають розкладу занять і графіку навчального процесу.

Організація та оцінювання навчання визначена «Порядком оцінювання знань здобувачів вищої освіти у Донецькому національному університеті імені Василя Стуса» та «Положенням про організацію освітньої діяльності у Донецькому національному університеті імені Василя Стуса».

Форми поточного і підсумкового контролю – розв’язання тестів, кейсів, прикладні завдання, моделювання ситуацій – спрямовані на засвоєння методів, методик і технік соціально-психологічного тренінгу.

За результатами роботи протягом семестру здобувачеві надається можливість отримати 100 балів сумарно за всі види навчальної діяльності.

Організація навчання за дисципліною відбувається в наступних форматах: 1) аудиторні заняття (лекції); 2) самостійна робота здобувача під керівництвом викладача. Аудиторні заняття реалізуються відповідно до наступного

календарного плану викладання дисципліни, конкретні дати відповідають розкладу занять і графіку навчального процесу.

Календарний план викладання дисципліни «Психологічна допомога в подоланні наслідків кризи та втрати».

Тиждень/ дата / години	Тема	Форма проведення заняття	Завдання, години (Зразок і вимоги розміщено на порталі факультету)	Термін виконання (дата і час)	Мах кількість балів
ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 1. Психологічна криза: форми, ознаки та особливості переживання					
1 ий тиждень (2 годин)	Тема 1. Поняття про життєву кризу.	Лекція №1	Питання для обговорення: 1. Поняття життєвої кризи та її види. 2. Кризові ситуації та типи ставлення до кризової ситуації. 3. Особливості переживання кризи.	1 тиждень	
2-3 ий тиждень (2 год)	Тема 2-3. Поняття про втрату та особливості її переживання.	Лекція № 2,3	Питання для обговорення: 1. Поняття про втрату. 2. Горе. Критичні періоди горя. 3. Прояви та етапи переживання горя. 4. Стадії скорботи. Робота психолога на кожному із етапів переживання скорботи. 5. Психологічна допомога на стадії гострого горя та на стадії відновлення. 6. Типові та нетипові симптоми втрати.	2 -ий тиждень	

4 тиждень (2год)	Тема 4. Вікові кризи.	Лекція №4	Питання для обговорення: 1. Загальна характеристика вікової кризи. 2. Вікові кризи дитинства. 3. Криза підліткового віку. 4. Криза середини життя. 5. Криза похилого віку.	4-ий тиждень	
5тиждень (4 год)	Тема 5. Сімейні кризи	Лекція 5	Питання для обговорення: 1. Поняття сімейної кризи. 2. Етапи сімейного життя. 3. Ознаки сімейної кризи. 4. Психологічна допомога при сімейних кризах: техніки та прийоми роботи	5 тиждень	
6 тиждень (2 год)	Тема 6. Втрата роботи як професійна криза	Лекція №6	Питання для обговорення: 1. Поняття професійної кризи. 2. Чинники втрати роботи. 3. Професійне вигорання та професійна деформація диференціація понять. 4. Робота психолога у допомозі із професійною кризою.	6 тиждень	
7 тиждень (2 год)	Тема 7. Тюремна криза.	Лекція №7	Питання для обговорення: 1. Поняття про тюремну кризу. 2. Особливості переживання тюремної кризи. 3. Психологічна допомога при переживанні тюремної кризи.	7 тиждень	

8 тиждень (2 год)	Тема 8. Хвороба та втрата здоров'я як життєва криза	Лекція №8	Питання для обговорення: 1. Етапи прийняття звістки про важку хворобу. 2. Ставлення до хвороби. 3. Внутрішня картина хвороби. 4. Психологічна допомога людям із важкими захворюваннями.	8 тиждень	
9 тиждень (2 год)	Тема 9. Насильство та його види.	Лекція №9	Питання для обговорення: 1. Насильство. Типові ознаки насильства. 2. Класифікація видів насильства. 3. Міфи та стереотипи. Ознаки насильства. 4. Конструктивні та деструктивні стратегії переживання насильства. 5. Психологічні особливості дітей, що пережили насильство. 6. Шкільне насильство. 7. Домашнє насильство. 8. Психологічні наслідки насильства.	9 тиждень	
10 тиждень (2 год)	Тема 10. Психологічна допомога при надзвичайних ситуаціях та катастрофах.	Лекція №10.	Питання для обговорення. 1. Поняття про надзвичайні ситуації. Їх види. 2. Особливості переживання людиною надзвичайної ситуації. Форми та ознаки переживань. 3. Психологічна допомога при надзвичайних ситуаціях.	10 тиждень	
11-12 тиждень (2 год)	Тема 11-12. Війна як джерело травми.	Лекція № 11-12	Питання для обговорення: 1. Бойова психічн травма. 2. Фактори виникнення БПС. 3. Травма свідка. 4. Емоційне виснаження під час війни: особливості, ознаки та	11-12 тиждень	

			прояви. 5. Психологічна допомога під час війни.		
13 тижень (2 год)	Тема 13. Конструктивні та деструктивні стратегії виходу із кризи	Лекція №13	Питання для обговорення: 1. Поняття про стратегії реагування на кризову ситуацію. 2. Копінг-стратегії у процесі переживання кризи. 3. Підходи до класифікації копінг-стратегій. 4. Вікові та індивідуальні особливості виходу із кризи.	13- тиждень	
14 тижень	Тема 14. Психологічне консультування осіб, які переживають кризу та втрату	Лекція № 14	Питання для обговорення: 1. Принципи та умови психологічного консультування під час переживання кризи та втрати. 2. Види психологічного консультування. 3. Кризове консультування	14-тиждень	
	Самостійна робота		1. Підготувати завдання для самостійної роботи: Розробіть проект програми психологічної допомоги постраждалим від стихійного лиха, катастрофи, терористичного нападу, воєнних дій та ін. (на вибір студента). Захист проекту відбувається на занятті з використанням мультимедійних засобів та практичної їх демонстрації. 2. Упорядкуйте методики психологічного дослідження психічного стану, поведінки, емоційної сфери людини.		40

	Всього		100

Самостійна робота

1. Підготуйте методики для оцінки впливу травматичної події.
2. Підберіть та ознайомтеся з методиками визначення рівня суб'єктивного контролю, шкал депресії, шкал безнадії.
3. Підберіть приклади з художньої літератури, де описуються випадки переживання людини в тій чи іншій надзвичайній ситуації та зробіть їх психологічний аналіз.
4. Описати причини суїцидальної поведінки, дати їм психологічну інтерпретацію. Запропонувати шляхи попередження суїциду (на конкретному прикладі).
5. Дати психосоматичну характеристику (письмово) 3-5-ти видам насильства та розробити схему психологічної допомоги людині, що пережила насильство.
6. Опишіть особливості надання психологічної допомоги на різних етапах її горювання. Запропонуйте алгоритм дій психолога на кожного із етапів.
7. Доберіть психотерапевтичні метафори, що дозволять мінімізувати психотравму з приводу втрати близької людини у дітей різних вікових категорій.
8. Запропонуйте психологічні метафори, за допомогою яких можна сприяти формуванню стратегії ненасильницького спілкування у дітей дошкільного віку. Обґрунтуйте свої пропозиції.
9. Розробіть стратегію організації групи підтримки для учасників бойових дій з ампутацією. Представте розробку у формі презентації.
10. Визначте основні види втрат, що їх переживають різні верстви населення в зоні воєнного конфлікту. Запропонуйте алгоритм роботи психолога з різними видами втрат.
11. Запропонуйте проєктивні засоби можна застосовувати в роботі з дітьми в процесі поетапного дослідження травми, яку пережила дитина?
12. Розробіть ресурсну карту для вимушеноперміщених осіб та особливості використання під час надання психологічної допомоги.

13. Опишіть види залежностей у ветеранів бойових дій та запропонуйте алгоритм надання психологічної допомоги.

14. Знайдіть та прочитайте два художні твори про події різних епох, де описується жертва катування чи полону. Що об'єднує героїв різних творів та епох, що спільного у переживанні ними полону. Назвіть психологічні резерви полоненого, які допомагають їм пережити кризу позбавлення волі.

15. Опишіть методи психологічної допомоги особам, які переживають одну із криз (сімейна криза, криза втрати здоров'я, професійна криза, втрати свободи тощо) - вибрати самостійно.

Аналіз ситуацій

Ситуація 1. В результаті артобстрілу всі члени родини (тато, мама і двоє дітей) були важко поранені. Коли хлопчик 6 років отямився, мама і старша сестричка вже померли. Батько і надалі залишається в реанімації. Хлопчик весь час проситься до мами. Лікарі не знають, як правильно вчинити: чи повідомляти дитині про смерть рідних, чи продовжувати лікування, зберігаючи таємницю. Вони бояться, що сумна новина порушить процес фізичного одужання дитини. *Проаналізуйте ситуацію та запропонуйте алгоритм роботи психолога в даній ситуації.*

Ситуація 2. До вас на консультацію прийшов ветеран із бажанням «позбавитися агресивної поведінки щодо дружини та дітей».

Як можна розвивати навички ненасильницького спілкування у клієнта? Продемонструйте засобами рольової гри фрагмент психологічного консультування ветерана.

Ситуація 3. Уявіть, що ви вирішили організувати групу взаємодопомоги психологів-волонтерів, які тривалий час перебували в зоні бойових дій. Яку б форму роботи ви обрали? Яким чином зацікавили б психологів до участі в цій групі? На що була б спрямована групова взаємодія?

Ситуація 4. До вас на консультацію потрапила молода дівчина – мешканка «сірої зони». Спостерігаючи за її поведінкою, ви припустили, що вона стала жертвою сексуального насильства, хоча вона про це і не згадує. На підставі яких ознак можна зробити таке припущення? Продемонструйте фрагмент консультування, щоб з'ясувати реальний стан речей щодо сексуального насильства. За допомогою яких методик можна проаналізувати рівень

розвитку депресії в неї? Які методики дадуть вам змогу підтвердити, або заперечити чинник ПТСР у клієнтки?

Ситуація 5. На консультацію звернулася жінка із запитом, як їй поводитися. Рідні її чоловіка стали вимушеними переселенцями і оселилися в їхньому домі, в якому до цього часу вони проживали разом із дітьми та свекрухою. На її думку, вимушені переселенці почали зловживати гостинністю і поводитися як господарі. За словами жінки, свекруха підпала під їхній вплив, і тому вимагає переселення родини сина в невеличку «літню кухню» на подвір'ї будинку, залишаючи за «гостями» кімнати, які до цього займала родина сина.

Опишіть стратегію консультаційного процесу. – Що слід з'ясувати при інтерв'юванні? – Кого і з якою метою ви запросите на наступну зустріч, окрім клієнта? – Опишіть різні варіанти розв'язання проблеми клієнта.

Ситуація 6. На консультацію звернулася сестра військовослужбовця, який пропав безвісти із сильними емоційними переживаннями, пов'язаними із втратою зв'язку із ним та відомостів обставин, за яких він зник.

Запропонуйте алгоритм роботи психолога із родичами осіб зниклих безвісти.

Ситуація 7. На консультацію звернувся військовослужбовець, який повернувся із полону, де він провів більше 2 років.

Запропонуйте алгоритм роботи психолога із цією категорією осіб. Розробіть фрагмент психологічної консультації із військовослужбовцем.

Ситуація 8. До вас на консультацію прийшов демобілізований учасник бойових дій. Він дуже поважає свою дружину. Проте на передовій він познайомився з дівчиною-волонтером. Його вразила її відвага, натхнення і цілеспрямованість. Тепер чоловік переживає внутрішній конфлікт: з одного боку, він боїться образити дружину, а з іншого – не хоче втратити дівчину. Поглиблення внутрішнього конфлікту погіршило його сон, посилило роздратованість та агресію. Він знову намагається повернутися на передову, оскільки тоді йому нікого не доведеться ображати.

Опишіть стратегію консультативного процесу. Розробіть фрагмент консультації.

Ситуація 9. Мама-ветеран із ознаками ПТСР, періодично «зривається» на дитині.

Використовуючи метод казкотерапії допоможіть дитині відокремити образ люблячої мами від проявів хворобливої агресії.

Аналіз фільму

1. «Кроляча нора» (2010).
2. «Спорожніле місто» (2007).
3. «Моє життя» (1993).
4. «Понетт» (1996) .
5. «Хороший хлопчик» (2010).
6. «P.S. Я кохаю тебе» (2007).
7. «Кохання та інші обставини» (2009).

Вимоги: обсяг – не менше 7 сторінок друкованого тексту на папері формату А4, (не менше 10 сторінок рукопису). Шрифт - Times New Roman, 14 кегль, 1,5 інтервал. Поля: 2*2*2*2. Оцінювання – 25б зміст; 5 – оформлення, відповідне до вимог; 10б – доповідь, презентація).

Алгоритм аналізу фільму

Орієнтовні питання після перегляду фільму:

Варіант 1.

- Вам сподобався фільм чи ні? Чому? Що конкретно сподобалося, що не сподобалося, що зачепило вашу увагу?
- Хто з героїв фільму мені подобається, а хто ні і чому?
- Кому я співчуваю і чому?
- Який стиль спілкування героїв фільму? Як вони вирішують свої проблеми?
- Що б я змінив у ситуації і як би я вчинив на місці героя/героїв? Що потрібно для цього зробити? Що б я взяв для себе як зразок для наслідування? Що я вважаю правильним чи неправильним? Хто, по-моєму, має рацію, хто не правий, хто винен і чому?
- Чи зустрівся в фільмі для мене щось нове, раніше невідоме? Здійснив я якесь відкриття для себе?

- Які емоції викликав фільм? Що мене розсмішило, обрадувало, засмутило, викликало роздратування, розсердило, образило, злякало, відштовхнуло?
- Про що цей фільм? Яка основна проблема/конфлікт і як вирішує її режисер?
- Чому фільму дано саме таку назву? Як назва розкриває сенс фільму?
- Які психологічні, моральні, філософські проблеми порушені у фільмі? Які з них хвилюють мене зараз або хвилювали в минулому?

Варіант 2. Аналіз фільму за такими структурними компонентами варіант.

1. Поведінковий фільманаліз.
2. Комунікативний фільманаліз: аналіз вербальної/невербальної взаємодії між героями фільму; аналіз транзакцій (доповнюючі, перекреслені, приховані) персонажів під час спілкування; аналіз екологічності спілкування; аналіз комунікативних бар'єрів; аналіз стратегії і практики аргументації; аналіз ведення переговорів; аналіз неефективних та ефективних моделей комунікації; аналіз стереотипів в комунікаційних і когнітивних структурах і т.д.
3. Емоційний фільмоаналіз. Які емоції продемонструвати головні герої? Як ви дізналися що це саме ця емоція? Які її фізичні прояви? А як ця емоція проявляється в середині? Ви коли-небудь її відчувати? Опишіть як вона проявляється у вас?
4. Аналіз змісту фільму. Характер головного героя. Труднощі з якими стикається? Як їх долає? Хто допомагає чи що допомагає? Вчинки та дії, призводять до певних труднощів у житті головного героя? Як вибодовує комунікацію? Які риси характеру домінують? За рахунок яких ресурсів долає свої негаразди?

При вивченні дисципліни «Психологічна допомога при кризі та втраті» здобувачі мають дотримуватися вимог академічної доброчесності. Відповідно до Закону України «Про освіту» академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень. Дотримання академічної доброчесності передбачає: самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей); посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень,

відомостей; дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права; надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації. Основні засади дотримання академічної доброчесності у Донецькому національному університеті імені Василя Стуса відображено за покликанням <https://cutt.ly/3Q9NJqv>

Схема оцінювання результатів навчальних досягнень

За 100-бальною шкалою	За шкалою ECTS	За національною шкалою	
		Для екзамену	Для екзамену
90-100	A	Відмінно	Зараховано
82-89	B	Добре	
75-81	C		
67-74	D	Задовільно	Зараховано
60-66	E		
0-59	FX	Незадовільно	Незараховано

Список рекомендованих джерел

Основна

1. Базика Є.Л. «Кризова психологія» [Електронний ресурс]: конспект лекцій для студентів першого (бакалавр.) рівня вищої освіти, спец. 053 «Психологія» /уклад. Є.Л. Базика; Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, Ф-т психології та соціальної роботи. Одеса: ОНУ, 2024 - 65 с.

2. Байєр О. О. Життєві кризи особистості: навчальний посібник. Дніпро: Вид-во Дніпропетр. нац. ун-ту, 2010. 244 с.

3. Булах І.С. Психологія життєвих криз особистості: навчальний посібник. Вінниця, ТОВ «Нілан-ЛТД», 2015.С. 28-79.

4. Варбан Є. О. Життєва криза: поняття, концепції та прояви. // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / За ред. С. Д. Максименка, Л. А. Онуфрієвої. Вип. 10. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2010. С. 120–133.

5. Заушнікова М.Ю. Конспект лекцій з навчальної дисципліни «Кризове консультування». Ірпінь, 2021. 282 с.

6. Жданова І.В. Психотехніки надання екстреної психологічної допомоги працівниками поліції. Психологія у професійній діяльності поліції: навч. посіб. / [О.О. Євдокімова, І. В. Жданова, Д.В.Швець та ін.] ; за заг. ред. В. В. Сокурєнка ; МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. Харків: ХНУВС, 2018. С.342 -349.

7. Долинська Л.В. Психологія конфлікту : навч. посіб. / Л.В. Долинська, Л.П. Матяш-Заяц. Київ: Каравела, 2010. 304 с.

8. Магдисюк Л. І. Методичні рекомендації до курсу «Психологія життєвих криз та кризове консультування» / Людмила Іванівна Магдисюк. Луцьк: Вежа-Друк, 2022. – 20 с.

9. Психосоціальна допомога в роботі з кризовою особистістю: навчальний посібник / наук. ред. та керівник проблем. групи Л. М. Вольнова. К. , 2012. 275 с.

10. Основи реабілітаційної психології: подолання наслідків кризи. Навчальний посібник./ Н. Пророк. Том 1. Київ, 2018. 208 с.

11. Основи реабілітаційної психології: подолання наслідків кризи. Том 2: навчальний посібник / за заг. ред. Малогулко Л. Київ: «С В А Р О Г», 2023. 240 с.

12. Основи реабілітаційної психології: подолання наслідків кризи. Навчальний посібник. Том 3. Київ, 2018. 236 с.

13. Черезова І.О. Психологія життєвих криз особистості: навчальний посібник [для студентів вищих навчальних закладів]. Бердянськ, БДПУ, 2016. 193 с.

Допоміжна:

1. Бочелюк В.Й. Психологія людини з обмеженими можливостями / В.Й. Бочелюк, А.В. Турубарова. Київ: Центр учбової літератури, 2011. 264 с.

2. Кордунова Н. О. Психологія криз особистості: Програма нормативної навчальної дисципліни. Луцьк: ПП Іванюк В. П., 2014. 20 с.

3. Керівництво МПК з психічного здоров'я та психосоціальної підтримки в надзвичайній ситуації. Київ: Унів. вид-во Пульсари, 2017. 216 с.
4. Кризова психологія: Навчальний посібник. За заг. ред. проф. О.В. Тімченка. Х: НУЦЗУ, 2010. 401 с.
5. Кулеша-Любінець М.М. Психологічна допомога у надзвичайних ситуаціях: навч.-метод. комплекс для студентів спеціальності «Психологія». ІваноФранківськ: Симфонія форте, 2011. 48 с.
6. Кулеша-Любінець М.М. Психологічна допомога у надзвичайних ситуаціях: навчальні тести для студентів спеціальності «Психологія». Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2012. 48 с.
7. Панграці А. Допоможи мені сказати прощавай: Взаємодопомога в жалобі за померлим та при інших втратах / пер. Наталії Чернявської; за ред. Романа Скакуна. Львів: Видавництво Українського католицького університету, 2015. 144 с.
8. Плетка О. Психосоціальна підтримка підлітків, що пережили страхіння війни. Методичний посібник. Київ: Центр реадптації та реабілітації «ЯРМІЗ», 2022. 54 с.
9. Плетка О. Як налагодити комунікацію з дитиною, що постраждала внаслідок війни. К.: Центр реадптації та реабілітації «ЯРМІЗ», 2022. 27 с.
10. Психологічна допомога постраждалим внаслідок кризових травматичних подій: методичний посібник / З. Г. Кісарчук, Я. М. Омельченко, Г. П. Лазос, Л. І. Литвиненко... Царенко Л. Г.; за ред. З. Г. Кісарчук. Київ: ТОВ «Видавництво «Логос», 2015. 207 с.
11. Профілактика посттравматичних стресових розладів: психологічні аспекти. Методичний посібник / Упор. : Д. Романовська, О. Ілащук. Чернівці : Технодрук, 2014. 133 с.
12. Особистість як суб'єкт подолання кризових ситуацій: психологічна теорія і практика: монографія / за ред. С. Д. Максименка, С. Б. Кузікової, В. Л. Зливкова. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2017. 540 с.

Інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення:

Державна служба з надзвичайних ситуацій. Офіційний веб-сайт.
Режим доступу: <http://www.mns.gov.ua>

2. Бібліотека психологічної літератури: <http://psylib.kiev.ua/>.

3. Українські підручники он-лайн: <http://pidruchniki.ws/>
4. Психологічна бібліотека Псі-фактор: <http://psyfactor.org>
5. <http://www.nbuv.gov.ua/> - Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського. <http://hplib.npu.edu.ua/>
6. Електронні репозитарії Донецького національного університету імені Василя Стуса. <http://rang.donnu.edu.ua/>

Викладач

Наталія ШЕЛЬ

**В.о завідувача кафедри клінічної
та кризової психології**

Оксана Соловей-Лагода

Гарант освітньої програми

Васюк Катерина

Керівник спеціальності

Вікторія ОВЕРЧУК